

Jisalmen Luonto-
uutiset 2006

Iisalmen Luonnon Ystäväin Yhdistys *Tässä lehdessä*

Joulukuu 2006
Julkaisija: ILYY
Taitto: Anne Lämsä

Iisalmen Luontomuseo
Kulttuurikeskus
Kirkkopuistonkatu 9
74100 Iisalmi
p. 017-818 387

internet:
www.iisalmenluontomuseo.net

sähköposti:
toimisto@iisalmenluontomuseo.net

Voit liittyä Suomen luonnon-
suojeluliiton jäseneksi 28
€:lla ja Iisalmen Luonnon
Ystäväin yhdistyksen paikall-
isjäseneksi 10 €:lla.

Tervetuloa mukaan!

Kansikuva:
Iisalmen luontomuseon
ilves dioraamasta
Talvimaisema

Kuulumisia Pertti Kaarakainen	3
Hilleri hiippaili takaisin vapau- teen Uolevi Skarénin haastattelu	4
Hirvensarvityypit	5
Poikasia pakkasessa Uolevi Skarén	6
Lumikonpoika Uolevi Skarén	7
Rapuriita Uolevi Skarén	8
Kasvijaoston kuulumisia Matti Tallgren	10
Ylä-Savon liito-oravat Uolevi Skarén	12
Varpushaukka vierailulla Eero Antikainen	18
Yön yli kävely Eero Antikainen	19
Ylä-Savon helmipöllöt Uolevi Skarén	22
Iisalmen seudun talvilin- nuista 1967 Martti Hahtola, kommentit Uolevi Skarén, Pertti Kaarakainen ja Jarmo Yliuoma	24
Hallitus ja jaostot	

Pertti Kaarakainen

Kuulumisia

Museolla on aherrettu taas vuosi, kokoelmia on kartutettu samaan tahtiin kuin ennenkin.

Tällä hetkellä näyttelyvalvojina ovat Anne Lämsä ja Sari Poikonen, vuosi pitää sisällään myöskin muutaman lyhyemmän työsuhteen.

Ympäristönsuojelu-, museo-, kasvi-, lintu- ja nisäkäsjaos: ovat toimineet kiitettävästi. Muilla jaostoilla on ollut vähän hiljaiseloa.

Kävijämäärässä (3034) ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Jos lehden lukijakunnassa on OPETTAJIA huom.! luontomuseosta löytyy oppilaille vaikka paljon opittavaa.

Muutoksia on tapahtunut Iisalmen Luonnon Ystävien Yhdistyksen hallituksessa, kun Jäderholmin Kai jättää puheenjohtajan tehtävät. Uuden vetovastuun ottaa Heidi Rönkkö. Lehden lopussa on hallituksen uusi jäsenistö.

Samalla Heidistä tulee jäsen myös museohallitukseen, jonka kokoonpano on tällä hetkellä: Puh. joht. Uolevi Skarén, kaupungin edustajana Seppo Kotilainen, lisäksi Heidi Rönkkö uutena ILYY:n puheenjohtajana ja Pertti Kaarakainen museonhoitajana.

Syysretkelle ilmoittautui vain 1

lähtijä, ja näin ollen retki peruttiin. Tapahtumista ja retkistä on ilmoitettu Luontomuseon kotisivuilla, jonne päivittyvät myös pikapuoliin uuden hallituksen tiedot kokoonpanon osalta (www.iisalmenluontomuseo.net). Myöskin sinne voi laittaa kysymyksiä jotka askarruttavat mieltä.

Vielä loppuun muutama aivovoimistelutehtävä:

- Mistä tunnistaa parhaiten hillerin ?
- Mitä tarkoittaa CITES ?
- Luontomuseossa on näytteillä kovakuoriainen joka painaa noin 100 g, mikä ?
- Kuinka suureksi tonnikala voi kasvaa, ja kuinka nopeasti se voi uida?
- Missä kotikissaa saa pitää irti ?
- Minkä maalainen oli Celsius joka kehitti lämpötila-asteikon ?
- Kuinka nopeasti etenee sekunnissa salaman välähdyksestä syntyvä valo? Entäpä ääni ?

Vastaukset löydät LUONTOMUSEOLTA.

Hilleri hiippaili takaisin vapauteen

Loukkuun jäänyt hilleri kanttaa päästää vaikka ladon alle. Harvinaiseksi käynyt pikkupeto hävittää nurkilta rotat ja myyrät.

Hilleri tiirailee lämpimien olkien seassa, kun häkin luukku avataan. Vesisade ja sohjo eivät näytä erityisemmin innostavan, mutta pienen suostuttelun jälkeen vapaa alkaa houkutelulla.

Otus hipsii kivijalan kolosta Juhani Ahon museon päärakennuksen alle.

– Kyllä se tietää, mihin kannattaa mennä. Siellä on hyvä suoja, nyökkää Uolevi Skarén ja pakkaa kuljetushäkin auton takapenkille.

Varomaton hilleri jäi maanantaina Iisalmen Matalalahdessa Jukka Moilasen supiloukkuun, mutta onnekseen se pääsi takaisin retkilleen. Moilanen soitti sonkajärveläiselle luonnontuntijalle Skarénille ja kyseli neuvoa.

– Hilleriä ei kannata tappaa, sillä se on harvinaisen hyötyeläin. Moni tuskaillee rottien ja myyrien kanssa, mutta hilleri auttaa siinä ongelmassa, Skarén kertoo.

Moilasella on pieni fasaanitarha, joten ihan sen lähelle hän ei pikkupetoa halunnut. Skarén lupasi hakea eläimen ja viedä sen kau-

emmas sopivaan paikkaan.

– Kaikkein parhaita olisivat heinäladot tai maatalojen vanhat piharakennukset. Museon pihapiiri oli kuitenkin ihan hyvä vaihtoehto.

Hillerit vaeltavat syksyllä luonnostaankin talojen lähetyville. Siellä ne pääsevät suojaisiin koloihin, ja ruokaa on tarjolla riittämiin.

Loukkuun eksynyt hilleri sekoitetaan usein minkkiin. Hillerin tunnistaa kuitenkin melko helposti naaman kuviosta.

Jos elävänä pyydystävä loukku on napannut hillerin, eläin kannattaa päästää vapaaksi. Jos sitä haluaa siirtää, on syytä hankkia kuljetushäkki ja olla tarkkana.

– Koskettamaan ei missään tapauksessa pidä ryhtyä. Hillerilläkin on mahtavat leuat.

Minkinmetsästys on suurimpia syitä hillerin harvinaistumiseen. Tuontilajina tullutta minkkiä pyydetään riistanhoidon nimissä, sillä se on tehokas lintujen ja muun pienriistan saalistaja.

– Kun minkinpyynnissä käytetään tappavia rautoja, hillereitä menee siinä samalla. Metsästäjät itsekin ovat olleet jo huolissaan niiden vä-

henemisestä.

Myös maaseudun siistiytyminen on hankaloittanut hillerin oloja.

Maatilojen pihapiireissä oli ennen enemmän tunkioita, rojukasoja ja vanhoja rakennuksia, mutta nyt navetat ovat tiiviitä ja pihat siistitetyjä. Ruokaa ja suojapaikkoja ei ole entiseen malliin tarjolla.

Metsästäjille tehdyn kyselyn mukaan hillerihavaintoja on tehty vain Itä- ja Kaakkois-Suomessa. Laji on silti rauhoittamaton.

– Vain naaras, jolla on pennut, on rauhoitettu toukokuun, kesäkuun ja heinäkuun ajan. Jos hilleri rauhoitettaisiin, minkin pyydystys vaikeutuisi kovasti. Hilleri luokitellaan nyt harvinaisuutensa puolesta "silmällä pidettäväksi" lajiksi.

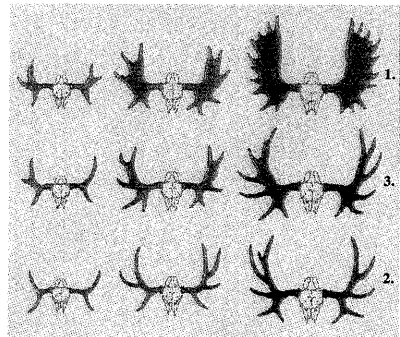
Hilleri

- Näätäeläimiin kuuluva pienpeto, jota on aikoinaan sanottu myös tuhuriksi ja lahokkaaksi.
- Hillerin tunnista "rosvonaamiosta": Kuono ja korvien reunat ovat vaaleat. Vaalea pohjavilla kuultaa tummanruskean karvan alta varsinkin kyljissä.
- Hilleri pyydystää runsaasti myyriä, hiiriä ja rottia. Ruokalistalle kuuluvat myös sammakot, kalat, sisiliskot ja käärmeet.
- Lemmikkinä pidettävä fretti on hillerin kesytetty muoto.

Viereisen sivun kuvan hilleristä kuvasi Uolevi Skarén.

Hirven sarvityypit

1. **Lapiosarvet** ovat monien mielestä komeimmat. Pohjois-Amerikassa ne ovat vallitseva tyyppi, mutta meillä tämä muoto on harvinaistumassa. Syytä ei tiedetä, mutta se tuskin on valikoiva metsästys. Ampumahetkellä Suomessa lihan saanti on tärkeämpi tavoite kuin koameat sarvet.
2. **Hankosarvissa** ei ole latuskaa peruslevyä. Piikit ovat pitkät ja tukevat. Vanhojen väittämien mukaan tällainen sarvikruunu olisi kiimataisteluisissa lapiosarvia tehokkaampi, mutta tutkimuksia asiasta ei ole. Joka tapauksessa hankosarvet ovat meillä jatkuvasti yleistyneet.
3. **Sekamuodot** ovat meillä varsin tavallisia.

Hirven sarvityypit piirsi Maija Wallén.

Lähde : Suomen Riista 2006

Poikasia pakkasessa

Hiihtelin tammikuun 2006 viime päivinä Sukevan vankilan pelloilla. Edellisenä yönä oli tullut pari senttiä uutta lunta, joten oli hyvä jälki keli.

Erään vanhan tyhjän ladon luona kärppä oli risteillyt noin hehtaarin alalla. Seinän kupeella se oli kiivennyt kivelle, jossa lumikuopan perukassa häämötti jotakin tummaa. Olettamani ulosteen sijasta kaivoinkin esiin – peltomyyrän pesäpoikasen.

Pentu oli juuri aukaissut silmänsä, mutta esimerkiksi pesässä tapahtuva poikaskarvanvaihto oli vielä kesken. Lapsi oli kuitenkin ilmeisesti jo tehnyt pikku retken pesän ulkopuolelle, sillä mahassa oli maidon lisäksi vihreätä ruohoa.

Aloin seurata kärpän loikkajälkiä tarkemmin. Löysinkin hajalleen varastoituina lisää kolme peltomyyrän poikasta. Ne olivat eri poikueesta, vasta muutaman päivän ikäisiä, sokeita, vatsapuolelta vielä osittain karvattomia räpäleitä.

Jokainen oli työnnetty hanteen noin kymmensenttisen, vinon lumikuopan perälle. Näin esimerkiksi yli lentävä harakka ei voinut niitä keksiä. Ilmeisesti kärppä itse kuitenkin kätkönsä löytää – muuten

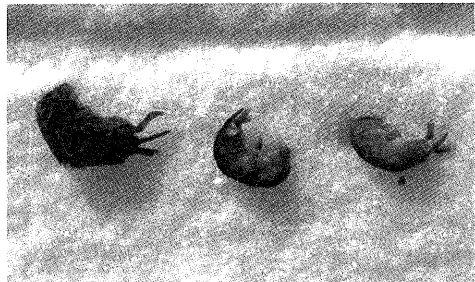
evoluutio olisi karsinut pois tällaisen käyttäytymisen. Hattua on silti nostettava: miten se muistaa piilo-paikat ja osuu niihin varsinkin uuden lumipyryn jälkeen?

Joka tapauksessa peto noudatti edesmenneen puhemies Maon periaatetta ”varastoikaa viljaa kaikkialle”. Jos vihollinen tuhoaa yhden kätkön, muut todennäköisesti säästyvät.

Mikä saa myyrät innostumaan lisääntymishommiin keskellä talvea?

Ensimmäinen edellytys on riittävän paksu kerros ilmavaa, pehmeää pakkaslunta lämmön eristeeksi. Eräiden tutkijoiden mukaan mahdollinen ilmaston muutos saattaisi olla kohtalokas myyrille. Lumen puute tai sohjoontuneena jäätyminen voisi haitata elossa pysymistä talvella.

Tässä tapauksessa talven siihen asti kovin pakkasjakso sattui vähän ennen tuon nuoremman poikueen synnytystä. Elohopea laski monena päivänä alle -30 C. Mutta hyvä 45 sentin hanki varmisti, että hätää ei ollut. Sitä paitsi ai-

van pienet myyränpojat ovat vielä osittain vaihtolämpöisiä. Voit pistää tajuttoman, kylmän tuntuisen pennun lämpimään taskuusi – ja hetken päästä se ”herää henkiin”. Täten äiti saattaa siis poistua pesästä vähäksi aikaa syömään ilman, että lapset paleltuvat.

Toinen tärkeä seikka näyttäisi olevan lämpimän syksyn jälkeen lumen alle jäävä vihreä nurmi. Ilmeisesti nuori heinäkasvusto edesauttaa sukuhormonituottoa. Niinpä vuosina 1965-1978 totesin Ylä-Savossa seitsemänä talvena peltomyyrän lisääntyneen, mutta aina pelkästään nurmipelloilla. Esimerkiksi hakkuuaukeilla ne eivät synnyttäneet. Myöskään kannan koko ei vaikuttanut asiaan. Sen sijaan geeneillä voi olla merkitystä, koska yksilöt eivät aina suotuisissakaan oloissa sukukypyneet talvella.

”Poikasia pakkasessa” ja ”Lumikonpoika” artikkeleiden kuvat otti Uolevi Skarén.

Uolevi Skarén

Pikkuruinen lumikonpoika löytyi rantavedestä

Outo näky kohtasi rannalla leikkiviä lapsosia Iisalmen Matalalahdessa 14. kesäkuuta, kertoi Leena Korhonen.

Matkusjoen rantavedessä kellui pieni, kuusigrammainen, vaa-leaotus. Pihaan tuotuna se ajoittain vienosti vinkaisi ilmeisesti äitiään kutsuen. Emo oli ehkä ollut kuljettamassa sitä uuteen paikkaan ja pudottanut tultuaan jostakin syystä häirityksi.

Lumikon lapsi vietiin pikku korissa takaisin rannalle, jossa se turhaan jatkoi kutsuhuutojaan. Kun äitiä ei kuulunut, pentua yritettiin hoitaa huoneessa.

Se nuolikin jo hanakasti maitoa kämmeneltä, mutta kuitenkin kuoli pari päivää myöhemmin. Neuvomani kevytmaito taisi sittenkin olla sille liian kevyttä.

Uolevi Skarén

Rapuriita sata vuotta sitten

Meillä käytiin 1800-luvun lopulla kiivasta väittelyä rapujen merkityksestä kalakannoille. Metsästäjien ja kalastajien äänenkannattaja Tidskrift för Jägare och Fiskare (TJF) piti saksinekkää pahana tuholaisena.

Sen sijaan Suomen Kalastuslehden edeltäjä Fiskeritidskrift för Finland (FFF) edusti vastakkaista näkökantaa kannattaen rapun pyyntiin rauhoitusjaksoakin.

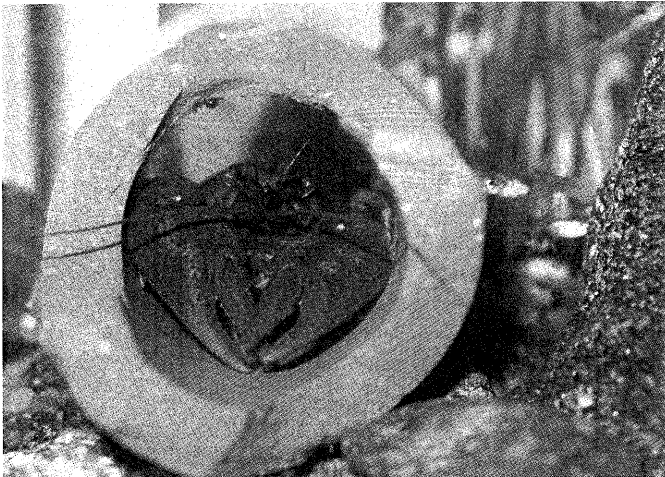
Viimemainittu lehti korosti rapun merkitystä sivutulojen tuottajana. Tähän FJF vastasi, että ravulta kuluu viidestä kuuteen vuotta myyntikokoon kasvaakseen. Sinä aikana se tuhoaa "huikeat määrät

kalojen mätää."

Lisäksi maanviljelijät tarvitsivat parhaaseen ravunpyyntiaikaan apu työvoimaa, mutta saavat usein vain vastauksen "en minä nyt jouda, rapun pyynnillä tienaa paremmin."

Kinattiin myös rapun elinympäristövaatimuksista. FFF kirjoitti, että rapu viihtyy etenkin pikku puroissa karttaen isoja jokia ja järviä. Rapua vastustavat totesivat, että on sitä järvissäkin. Niinpä Kallaveteen tuli pysyvä kanta E. Nylanderin istutuksista. "On vain ajan kysymys, milloin rapu leviää vesireittiä pitkin ylös lisaimeen asti."

Puolustajat kertoivat, että jos matalaveteeseen sumppuun pannaan rapuja ja kaloja, ongelmia ei tule. Vastustajat yrittivät rimpulla sanoen, että aina sumppuun kaloja kuolee, mistä voi tietää, vaikka

olisivat ravun tappamia?

Rapujen ystävät huomauttavat, että talvisin eli suuren osan vuotta rapujen elintoiminnot ovat kovasti hidastuneet - mitä harmia niistä olisi?

Vastapainoksi TJF raportoi Pyhäjärven kokemuksista. Rapuja oli järvessä kaikkialla. Esimerkiksi talvella 1874/75 monet pyytivät niitä puolimetrisillä, halkaisijalta 30 cm merroilla. Ansat laskettiin heti jäiden tultua ja poistettiin vasta tammikuun puolivälissä, jolloin jään ja lumikerroksen paksuus tekivät hommasta liian työlästä.

Talvirapuja säilytettiin pärekoreissa jään alla, kunnes ne kuljetettiin myytäviksi Pietariin.

Raportin tekijän mielestä Pyhäjärven kalakanta oli rapujen vuoksi romahtanut. Piruiltiin, että "ne, jotka kannattavat ravun rauhoitusta, eivät ole mitään Itämaan viisaita."

Ravun vastustajat myös vähätelivät näistä äyriäisistä saatua hintaa. Niinpä eräs tamperelainen välittäjä sai 1890-luvun alussa myymistään 250 000 ravusta "vain 7392 markkaa."

Ravun suosijat irvailivat, että kumma kun meillä on kaloja enää ollenkaan, vaikka saksiveikot ovat niitä jo ainakin pari sataa vuotta tuhonneet.

Kaikesta napinasta huolimatta rapumme rauhoitettiin 1875 aikavälille 1.5. - 15.7. Vuonna 1902 sen

alamitaksi määrättiin kymmenen senttiä.

Jälkikäteen ajatellen koko riita tuntuu ihmeelliseltä. Asiaa tutkimatta vastapuolta hutkittiin puolin ja toisin. Kalojen määriin vaikuttavia tekijöitä ei tunnettu.

Nyt tiedämme, että ravulla ei ole merkitystä kalakannoille. Äyriäinen syö melkein mitä vain kasveja, hyönteisiä, jopa kuorta vaihtavia lajitovereitaan. Kuolleet kalatkin kelpaavat, mutta mädin nauttimisesta Suomessa ei ole todisteita.

Kuvan ravusta otti Uolevi Skarén.

Matti Tallgren

Kasvijaoston kuulumisia

Iisalmen Luonnon Ystävien Yhdistyksen kasvijaostolla on velloittavia perinteitä.

Kiitos siitä kuuluu erikoisesti aktiivisille harrastajille Arvi J. Huuskoselle ja Viljo Åbergille joiden alkuun saattama kasvikoelma on täydennetty, uudelleen järjestetty ja ajettu herbaaritietokantaan. Työn onnistumisen ovat taanneet myöhemmät yksittäiset harrastajat, taitava museohenkilöstö tukeunaan erityisesti Oulun Yliopiston Kasvimuseon asiantuntijat tarvittaessa.

Herbaarion putkikasvi (Tracheophyta) – osa on tyydyttävässä kunnossa, mitä jonkin verran tilanahtaus haittaa. Siinä erotetaan siemenkasvit (Magnoliophyta) ja sanikkaiset (Pteridophyta) eli lieot, kortteet ja saniaiset. Herbaario on Pohjois-painotteinen, Itä-Karjala on myös mukana. Selailukansioihin tehty opintokasvikokoelma koskien putkilokasveja on nopeasti karttunut, kiitos useiden lahjoitettujen kouluherbaarioiden. Siinä on näytteitä sekä luonnosta, että kulttuurimaisemista. ”Ongelmana” ovat kauempaa ulkomailta olevat näytteet, jotka samoin kuin varakasvinäytteet jou-

dutaan säilyttämään varastolaatikoissa. Edellä mainittu opintokoelma on vapaasti tarkasteltavissa. Sen sijaan varsinaiseen Putkilokasvikokoelmaan tutustuminen ja vertailukäyttö tapahtuvat museohenkilökunnan kanssa yhdessä.

Uusimpana työnä ollaan aloittamassa luontomuseolle kertyneiden sammalnäytteiden järjestämistä kansioihin vertailu- ja opintokoelmaksi. Sammalten taltiointi niin, että ne säilyvät ehjinä ja ovat samalla kuitenkin tyydyttävästi tarkkailtavia (tarvittaessa suurena) on paljon vaikeampaa kuin putkilokasvien. Niinpä ne pyritään vahvemmin suojaamaan sekä osa näytteestä jättämään varastokuoreen.

Nykykäsitteen mukaan sammat jaetaan kolmeen kaareen:

1. Lehtisammaleet (Bryophyta), Pohjolassa n. 800 lajia, 2. Sarvisammaleet (Anthoceroophyta) ja 3. Makkasammaleet (Marchantiophyta), 2-3 Pohjolassa yhteensä n. 300 lajia. Nämä kolme kaarta muodostavat Putkilokasvien (Tracheophyta) kanssa Maakasvien (Embryophyta) pääryhmän.

Sammalia tavataan runsaasti metsissä ja soilla, jonkin verran muuallakin kuten kallioilla, jyrkenteillä, piholla, puistoissa ja jopa vedessä. Sammalten tunnistaminen on putkilokasveihin verrattuna paljon työläämpää eikä asiaa Iisalmen Luontomuseon kohdalla

yhtään helpota se , ettei lisälmen Luonnon Ystävien Yhdistyksen piirissä ole tällä haavaa yhtään sammaliin paremmin perehtynyttä harrastajaa. Tästä huolimatta yhdistys vetoaa jäseniinsä ja muihin lukijoihin, että nämä lahjoittaisivat museolle sammalnäytteitään, varsinkin määritettyjä. Näitä voi itse kullakin olla säilyneinä koulu- ja tai opiskelu- tai esimerkiksi metsäharjoitteluretkeiltyiltä tai kursseilta.

**Kokoelmatyökeskeisyyden ta-
kia** kasvijaoston kenttätyöskente-
ly on kuluneena vuonna jäänyt
vähin. Yksityisiä retkiä ja havain-
noiteja on toki tehty. Lisälmen
kaupungin puistoretkille on osal-
listuttu ja Puutarhaseuran tilai-
suuksissa käyty erikoisesti muis-
taen viimeksi mainitun järjestä-
mää orkideailtaa. Ensi keväänä

on tarkoitus taas käydä perintei-
sellä Pörsänmäki-
valkovuokkoretellä ja poiketen
suosituksista järjestetään valta-
kunnallisesti kesäkuussa tehty
kesäkukkaretki vasta heinäkuus-
sa.

Lisätietoja sammalista saa mm. seuraavis-
ta teoksista:

- * Ulvinen-Syrjänen ja Anttila (toim.):
Suomen sammat *Helsinki 2002*
- * Christiansen-Skytte-von Krusenstjer-
na-Wærn : Itiökasvit värikuvina *Por-
voo 1982*
- * Paasio : Pieni jäkälä- ja sammalkirja,
3. painos *Helsinki 1958*
- * Buch : Suomen maksasammat *Hel-
sinki 1936*

*Tyypillistä runsassammalista maisemaam-
me on iäkäs tuore kangasmetsä sinne
jätettyine lahoppurunkoineen. Kuvan otti
Uolevi Skarén.*

Ylä-Savon liitoravat keväällä 2006

Keväällä 2006 pyrittiin käymään edellisvuosilta tutuissa liituri-paikoissa samalla kun muun muassa pöllöpöntöt tutkittiin. Pteromysjän istuskelee mielellään talvisin näidenkin pönttöjen katolla.

Tästä kertovat pipanat näyttävät pääosin katoavan viimeistään heinäkuun kuluessa.

Keväällä myös Tarmo Saastamoinen teki työtä lisalmen osayleiskaavan merkeissä kartoittaen liituri-siintymiä mahdollisilla uusilla tonttipaikoilla. Hän on laatinut tuloksistaan oman erillisen raportin.

A. Pöllöpöntöt. Koska nämä pöntöt ripustetaan liiturilekin sopivaan ympäristöön (isoja kuusia ja lehtipuita), voinee tätä tietä saada viitteitä myös Pteromyksen esiintymisalueen muutoksista.

Kaikki 10 varpuspöllön pönttöä jäivät pöllöttä, ja vain vajaassa kolmanneksessa (30,2 %) 43 helmipöllöpöntöstä asui puputtaja.

Kuitenkin liituri oli vierailut vain kuudessa näistä 53 pöntöstä (11,3 %). Seuraavassa on suluisa pönttökohtaisen tiedoston numero.

Hp =helmipöllö.

1. 35230:70513, IIS, Iloäentie, Kivimäki (12). Satoja pipania hp-pöntön katolla 15.4.
2. 35256:70518, IIS, Myllypuro (14). Joitakin kymmeniä pipania hp-pönttöpuun alla 30.4. Tämä pönttö oli puron varressa sadan metrin päässä 1979-2002, jolloin se piti siirtää vaaralliseksi kuivuneesta puusta toiseen kuuseen huvila-aukion reunaan. Liituri-pipanat ilmestyivät vasta tänä keväänä eli 27 vuotta ripustamisesta!
3. 35289:70574, S, Konttipuro (29). Kolme pipanaa pois katolta 30.4. Hp-pönttö, jossa toisinaan vieraillee liituri, jopa siinä pesien (1998). Vuosina 1987 ja 1989 oravakin sai tässä poikasia.
4. 35201:70874, S, Huutokoski Sukevalla (78). Katolta pois 25 pipanaa 16.4. Tällä hp-pöntöllä on ollut käyntikortteja useammin kuin läheisellä, varsinaisella liituri-pöntöllä (78b).
5. 35088:70658, VIE, Pärekoski (82). Vanhan hp-pöntön katolla ja alla kymmeniä pipania 26.4.
6. 34918:70536, IIS, Runni, Neulatammi (107). Varpuspöllöpöntön katolla ja alla kymmeniä pipania 26.4.

B. Liituripöntöt. Maastossa oli lisäksi 23 erityisesti liiturille tarkoitettuja isohkoja, naavapehmiikkeillä varustettuja pönttöjä:

	n	asuttuja
Lapinlahti	4	2
Iisalmi	9	7
Vieremä	1	1
Sonkajärvi	8	3
S-Sotkamo	1	1
	23	14

Tässä taulukossa on lukumäärä merkitty yhdeksi, jos suppealla alalla on ollut muutama pönttö: Ohenmäki (121), Iisalmen vanha hautausmaa (131), S, Luomajoki (94) ja IIS, Paloisvuori. Täten siis 14:sta pisteessä (60,9 %) oli käytetty. Kolmessa (13,0 %) pesittiinkin:

1. (101), 35176:70439, LL, Taipale, Tololantien pää. Pihapönttössä oli 15.5. emo ja kaksi ehkä viikon vanhaa poikasta: 28 g naaras (?) ja 30 g koiras (?). Sokeita, vatsapuoli punainen, karvaton. Viikkoa myöhemmin (21.5.) emo oli ilmeisesti siirtänyt poikaset muualle. Viereisen talon asukkaat eivät muuten olleet huo-

manneet koko otusta.

2. (131), 35144:70432, IIS, Vanha hautausmaa. Jukka Väisäsen edellisenä syksynä jättikukseen ripustamassa lautapönttössä oli gravidi naaras 16.4. ja 22.4. Se synnytti 30.4. kolme 9 g pentua. Emo painoi tuolloin 155 g eli oli synnyttäessään noin 182 g. - Viikon kuluttua (7.5.) tämäkin äiti oli siirtänyt pojat muualle.
3. (121), 35144:70432, IIS, Ohenmäki, Jorma Saarisen metsä. Tässä on vanhan kuusikon ja pellon rajalla 200 m matkalla kolme liituripönttöä. Kaikissa oli 15.5. sisällä aikuinen, ja yhdessä lisäksi neljä poikasta, olemus kuten edellä Taipaleessa. Tämä poikaspönttö oli muuten mui- ta matalampi, liitoaukko isohko (60 mm), eli oikeastaan vähän väärillä mitoilla tehty. Se oli täynnä pehkuu oviauk- koon asti.

Viikkoa myöhemmin (21.5.) nämä neljä olivat varttuneet reippaasti painaen 37,5-39,5 g eli keskimäärin $153:4 = 38,5$ g. Vatsapuoli oli saanut karvapeitteen, mutta silmät olivat yhä kiinni. Emme tiedä tarkkaan

niiden ikää, koska hautausmaan vastasyntyneiden seuranta epäonnistui. Ehkä ne olivat kaksiviikkoisia.

Poikue painoi siis 153 g eli suunnilleen äitinsä verran (vrt. ed. hautausmaa). Tämä rajoittanee myös onnistuneen poikueen kokoa, koska imetys on vaativa fyysinen rasitus.

Kesällä Iisalmesta löytyi kaksi kuollutta nuorta liituria:

1. 71g uros lienee törmännyt johonkin Poroveden N-rannalla Laasonlahdessa. Se huomattiin juuri kuollessa 20.7.06 Marketta Mustosen pihapiirissä (35078:70506). Totesin koeksessa, että koko otuksen saattoi juuri ja juuri pujottaa läpi 26 mm lentoaukon kirjosiepon pönttöön. Varpuspöllön pöntön 40 mm ovesta se sujautti vaivatta.
2. 83g uroksen Nerohvirralla toi pihaan 7.8.06 Jarmo Lipposen kissa, joka ilmeisesti sen oli myös tappanut. Talossa (35105:70416) on asuttu vuodesta 1999 liituria näkemättä.

On arvoitus, miten usein tai harvoin liiturit synnyttävät oravan ri-

supesissä. Erkki Pallonen kertoi, että noin 50 vuotta sitten olivat Sonkajärven Yömäellä (35249:70555) kiivenneet kuuseen ja löytäneet risupesästä liiturin poikasia. Toinen tapaus on 1980-luvulta "jostakin Sonkajärveltä": kaadettiin kuusi, ja risupesän poikanen kuoli.

Seuraavissa liituripöntöissä oli asuttu, mutta ei pesitty:

1. (112), 35223:70517, IIS, Ilomäen Kivimäki. Vain muutama pipana 15.4. liituripöntöllä, vaikka viereisen ison helmipöllöpöntön katolla niitä oli satoja.
2. (117), 35173:70579, IIS, Liitteeläntie, Kivimäki. Maaliskuun 2006 alussa löytyi läheltä juuri kuollut aikuinen pihapiiristä. Se lähetettiin (oli vaadittu lähetettäväksi!) Helsingin Eläinmuseoon tutkittavaksi kuolinsyyn osalta, mutta tuloksia ei koskaan saatu.
3. (129), 35085:70549, IIS, "kynsiniemi" Koljonvirran niskalla J. Ahon museorannassa. Paljon pipania myös lähipuiden alla 16.4. ja 19.4. Tarmo Saastamoinen oli löytänyt niitä myös

- etäämpää rantametsästä, kauimmaisiet totesimme 30 m N museon rantasaunasta. - Lähes kaikki pipanat olivat 14.7. hävinneet ainakin em. niemestä.
4. (130), 35088:70510, IIS, Haukiniemi. Aaro Väänänen ripusti syksyllä 2005 pöntön Pursiseuran majasta 100 m S keskikokoiseen kuuseen. Sen alla oli 26.4. paljon pipania. Poikasia ei silti tullut. Tämä on sama paikka, jossa keväällä 2005 emo kuoli puuta kaadettaessa.
 5. 35136:7055, IIS, Paloisvuori, Nouvanlahti. Tarmo Saastamoinen kävi 12.3. kahdeksan pöntön luona löytäen vain kahden alta muutamia pipania.
 6. (115), 34994:70707, VIE, Kiuruvedentie x Ouluntie. Pöntössä asui 26.4. 150 g vanha, pulleatestiäinen uros. Pihapiirin vakiokuusen alla satoja pipania.
 7. (85a), 35232:70871, S, Sukeva, Raudanjoen Kaapinkoski. Muutamia pipania 16.4.
 8. (126), 35227:70872, S, Sukeva, Iskolan th. Paljon pipania ainakin 16.4.-27.5., jolloin niitä löytyi myös sata metriä pöntöstä N puolen alta. Vielä 6.7. oli joitakin ulosteita jäljellä.
 9. (127), 35175:70880, S, Sukeva, Kohisevanpuro. Viime syksynä ripustetulla pöntöllä muutamia pipania.
 10. (78b), 35204:70870, S, Sukeva, Huutokoski. Tällä pöntöllä ei kakkoja, mutta aivan viereisellä helmipöllöpöntöllä kyllä: kts. ed.
 11. (119), 35316:70444, LL, Välijoki. Runsaasti pipania 30.4.
 12. 3512:7033. LL, N-Onkivesi, Vanhaniemi. Viljo Heikkisen opastamana kävin paikalla 25.4. Katsoimme rannalla 10 isoa telkänpönttöä, joista kolmen katolla oli pipania, yhdessä lisäksi leppänorkkovarasto. Pöntöt olivat välillä Vanhalahden suu - Hiirensaaren S-kärki. Paras paikka oli Vanhaniemen kärki, jossa katsotuista 10 jättikuusesta joka toisen alla oli pipania. - Alue on ilmoitettu P-Savon ympäristökeskukselle.

13. (128b), 35531:70769, SOT, Petäjäkoski. Tämä paikka on otettu mukaan, koska se on ihan Ylä-Savon rajalla. Autiokoulun viereisen pönttöpuun alla oli 14.5. 3-4 pipanaa. Jukka Väisänen ripusti pönttön 2005.

Lopuksi vielä tiivistelmätaulukko keväällä 2006 hakkuilta säilyneistä liituripöntöistä. Plus = katolla tai alla pipania, tai/ja sisällä liitureita.

lialmi (n=9)

- Lammaspuro (100)
- Kilpivirta (96)
- + Paloisvuori
- + Vanha hautausmaa (131)
- + Koljonvirtaniska (129)
- + Pursiseura (130)
- + Ohenmäki, Saarinen (121)
- + Kivimäki, Laukkanen (117)
- + Kivimäki, Ilomäki (112)

Sonkajärvi (n=8)

- Oinasjärvi (96 b)
- Luusa, Asikkala (34 b)
- Suolahti (94)
- Luomajoki (116)
- Huutokoski (78 b)
- + Iskola (126)
- + Kaapinkoski (85 a)
- + Kohisevanpuro (127)

Lapinlahti (n=4)

- Löytöpuuro (21)
- Siimes (53 b)
- + Tololantie (101)
- + Välijoki (119)

Vieremä (n=1)

- + Ouluntie x Kiuruvedentie (115)

Sotkamo (n=1)

- + Petäjäkoski (128 b)

C. Muut havainnot

1. 35099:70502, IIS, Kiviranta, kaupungin puutarha. Aaro Väänänen löysi pipania saman puun alta kuin 2005.
2. 35131:70431, IIS, Ohenmäki, entisen varikon läntinen Pieni-järven rantametsä. Parin ison kuusen alla 11.5. kolme pipanaa.
3. 34960:70566. IIS, Pihlajajarju. Janne Kumpulaisen löytämä 35 ha vanhaa MT metsää lähellä Kiuruvedentien ja Runnin tien risteystä. Runsaasti pipania etenkin isojen haapojen alla alueen S-osassa keväällä.
4. 34821:7032. KIU, Rapakkojoki. Teppo Ruotsalaisen ilmoituksen mukaan vanhassa kuusikossa oli ulosteita 18.5.
5. 35376:70734, S, Jyrkän Haapakoski. Uusi esiintymä: 14.3.

tuoreet lumijäljet kosken keskivaiheilla vanhassa hoitamattomassa jonkin metsäyhtiön rauhaan jättämässä rantametsässä.

6. 35256:70897, S, Sukeva, Raudanjoen Hietakosken nuotiopaikka. Muutamia pipania kuusen alla 10.5.
7. 35214:70816, S, Matkusjoki, Venääkoski. 10.5. keskikosken "Myllypalstalla" joitakin pipania, samoin 27.5. Tämä metsikkö on usean omistajan rauhaan jättämä.

D. Autioituneet paikat.

Sonkajärvellä paljastui pari törkeätä avohakkuuta paikoilta, jotka oli ilmoitettu sekä metsänhoitoyhdistykselle että P-Savon ympäristökeskukselle:

1. (86), 35470:70492, S, Siikapuron korpi. Alue oli tuhottu 1.5. eli edellisenä talvena. Pönttöpuu oli katkaistu pöntön yläpuolelta, joten pönttö poistettiin. Tienvarsipuupinojen tiedotuslappujen mukaan asialla on ollut Stora Enso.- Keväällä 1998 liituri sai tässä 4 poikasta.
2. (50 a+b), 35512:70577, S, Salmimäki. Totesin 9.5., että laajoissa hakkuissa oli hävitetty paras ydinalue mehiläishaukan pesineen. Samalla katosivat helmipöllö- ja liituri-pöntöt, joista löytyi vain yksi katto. Tämänkin paikan piti olla em. ta-

hojen tiedossa. Viimeksi liituri-pipania löytyi 1999, mutta leppikoinen paikka oli kaikin tavoin ihannebiotooppi.

E. Johtopäätöksiä.

Muuten liituri-tilanne näytti edellisvuoteen verraten lohdulliselta: vuonna 2005 asutuiksi todetuista 22 paikasta 20 oli yhä vallattu. Yksi oli autioitunut (PIE, Isokoski) ja yhdessä (KIU, Luupujoki) ei käyty.

Uusiakin liituri-paikkoja (n=7) löytyi. Seuraavassa numerot suluisa viittaavat nyt käsillä olevaan raporttiin: Konttipuro (3), Myllypuro (2), Pärekoski (5), Vanhaniemi (II), Haapakoski (5), Pihlajajarju (3) ja Venääkoski (7). Useimmissa on silti asuttu ennen vuotta 2005.

Kevättä 2006 voidaan verrata myös vuoteen 2004 (numerot viittaavat viimeisintä raporttiin), jolloin katsottiin 27 paikkaa:

- 17 yhä autioina
- 3 ei käyty (6, 9, 16)
- 6 uudelleen asuttu (4, 5, 8, 11, 21, 24)
- 1 hävisi avohakkuussa jo 2004 (20)

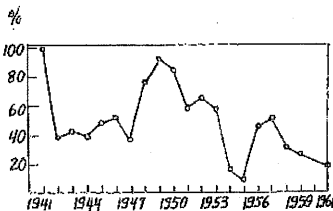
On mahdollista ($P < 0.05$), että liituri-määrä on ainakin osassa seuranta-alueita ollut nousussa viimeiset pari vuotta. Seuraavassa taulukossa on mer-

kitty positiiviseksi ne pöllö- ja liituri-pöntöt, joilla on ollut pipania tai itse eläimiä sisällä:

	+	-	n
2004	7	64	71
2005	12	57	69
2006	20	55	75
	39	176	215

Kyseessä voi myös olla luontainen vuosittainen kannanvaihtelu, mikäli sellaista täällä on. Ainoa julkaistu tutkimus on Siperian Jakutiasta (Tavrovskij, V.A. 1971). Se perustuu metsästettyjen (!) nahkojen määrään siten, että vuosi 1941 = 100 %, ja muita on verrattu siihen.

Tämäkin tilasto on kuitenkin hataraa, sillä metsästyssaaliin määrään vaikuttavat monet muutkin tekijät (kuten nahan hinta) kuin saalis-kannan koko.

Kaavio liituriisaaliin vaihtelusta Siperiassa. Tavrovskij, V.A. 1971 : Jakutian nisäkkäät. (venäjänkielinen)

Sivun 16 liiturin kuvasi Uolevi Skarén.

Eero Antikainen

Varpushaukan vierailu kodissamme

Kuten muistetaan, kulunut kesä 2006 oli aurinkoinen ja ulkoilmaelämään kutsuva.

Nykyisessä kodissamme, joka sijaitsee Rymättylän Kirkkolahden äärellä, metsäisellä kunnaalla, on välitön yhteys terassilta laaksoon ja meren rannalle. Itse asiassa tonttimme rajoittuu Itämeren muinaisrantaan. Kesällä ja vielä myöhemmin syksylläkin tuli olohuoneen terassin ovea pidettyä auki. Terassin reunassa metsän puolella on lintujen ruokintalauta, jossa siementarjoilu jatkui lähes yli kesän.

Ruokailijoina ovat käyneet etupäässä pienet varpuslinnut kuten tali- ja hömötiainen, sinitiainen, kuusitiainen, peippo, käpytikka ja muuttoaikoina punarinta ja sinirintakin, joskus harmaapäätikka.

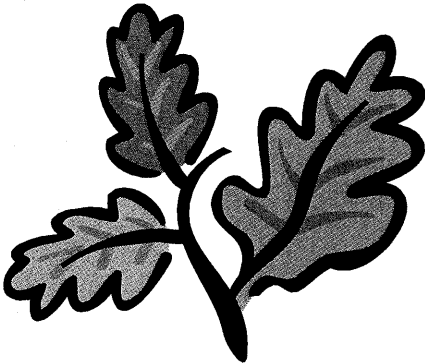
Syyskuun loppupuolella, 25.9. terassin ovi oli auki. Äkkiä sisälle hurahtaa harmaankirjava lintu, jonka melkein vieressä seisoen tunnistin heti varpushaukaksi.

Kun haukka huomasi tulleensa väärään paikkaan, se teki fiksun ratkaisun: jarrutti avatuilla siivillä ja käännähti nopeasti takaisin. Jos se olisi jäänyt sisälle, se olisi varmaan alkanut törmäillä suuriin näköalaikkunoihin, joihin

moni pikku-lintu on ulkopuolella tapanut itsensä, ikkunat kun valittavan usein pelaavat metsää.

Selitys varpushaukan vierailulle löytynee siitä, että kun monesti tämä tarkkasilmä on metsänlaitteen puussa istuen väijynyt lintulaudalla liikkujia, nyt se päätti iskeä, tällä kertaa huonoin tuloksin pelastaen kuitenkin itsensä.

Mainittakoon vielä, että pikkulintuja pyörii ruokailemassa usein myös rivitalomme pääsisäänkäynnin luona maassa. Ovat kantaneet sinne auringonkukan siemeniä. Syödesään ne istuvat tiheän piikkisen aidan (tuhkamarjapensas) sisällä. Sinne ei varpushaukka uskalla iskeä, lähteä räpiköimään. Korkean turvallisuuden näkee noista pikkulinnuista itsestään: ei paniikkia, tuskin edes varoittelua!

Eero Antikainen

Yön yli kävely

Tunnetusti Iisalmen – Sonkajärven – Rautavaaran leveysillä kesäkuun yöt ovat valoisia. Näkee kulkea maastossa illasta aamuun.

Silmän sopeutumisesta hämäräolosuhteisiin johtuu, että varsinkin selkeinä öinä selviää sekametsässäkin eteenpäin kaatuilematta mättäisiin ja törmäilemättä puihin. Kesän helteetkään eivät vielä yleensä vaivaa aikaisin kesäkuussa.

Ylä-Savon katselu kartalta palautti mieleeni kappaleen Nurmijokireitin vesi-rakentamisen historiaa 1980-luvun taitteessa ja sen jälkeenkin.

Kun voimalinjat oli vuosia aikaisemmin vedetty vesistöjä seurailen, yleisessä tietoisuudessa on nasteltiin, että vedensäännöstelyn, maansiirtojen, metsähakkuiden ja ojitustoiminnan aiheuttamat ympäristömuutokset tulevat lisääntymään, eli "Savon Voima Oy tulee todennäköisesti lähivuosina rakentamaan voimalaitoksen Laakajärven ja Kiltuanjärven välille (1). Tämän katsottiin merkitsevän vedenjuoksuutuksessa silloisen Laakajoki-uoman sivuuttamista".

Uhkaavat ympäristömuutokset antoivat pontta jonkinasteisen sel-

vityksen tekemiselle kyseisille kohteille ennen kuin vesirakentaminen toteutettaisiin.

Toimin noina aikoina Sonkajärvellä koululaitoksen viroissa. Olin juuri saanut tohtoriopinnot päätökseen ja ollut Kuopion yliopiston tieteen metodologian kurssilla. Into kenttäekologiseen tutkimukseen kasvoi kohisten. Sitä nostatti vielä Pohjois-Savon Kulttuurirahaston myöntämä tutkimusapurahan.

Lähdin siis koulun loppumisen jälkeen Kiltuan ja Laakajärven maisemiin. Valmistauduin yksin liikkumiseen. Tavoitteena oli tehdä sekä floristisia että faunistisia selvityksiä. Kohteena oli kutakuinkin se alue, johon rakentamisen ”uhka” tulisi vaikuttamaan (1, s. 35). Leirydyin Laakajärven läheiselle hiekka-rannalle. Sieltä käsin kuljeskelin ympäristössä. Tein takseerauksia, linnuston kvantitatiivisia laskentoja - ja olin koko ajan verkkaisessa liikkeessä väliin kuulumaa tsekaten, toisinaan havaintoja muistiinpanoihin koodaten. Muutaman kerran pysähdyin kannolle istumaan. Jonkun kuiva-hedelmän laitoin suuhuni.

Aika kului liiankin nopeasti. Myöttäensä piti tehdä kirjurin työtä. Aina joltain suunnalta näkyi ”hauskaa katsottavaa”. Kertyi aineistoja linjalaskentojen tilastoihin (1, s. 37).

Yli yön kävely kävi hyvästä liikunnasta. Kun en ollut enää lapsi,

nukkumatti ei pystynyt kaappamaan. Paino putosi (onneksi!) yhden yön takseerauksella 2 kg. Seuraavalla laskennalla käveleminen kävi jo paljon kevyemmin. Laakalammesta oli olemassa uhka, että se kuivuisi kokonaan silloin kun uusi juoksutusuoma ja Kiltuan voimala tulisivat valmiiksi (kuvat 1 ja 2).

Yleisötilaisuus

Ennen kuin rakentaminen aloitettiin voimayhtiö suoritti Sonkajärvellä katselmuksen/ tiedotustilaisuuden, missä yleisöllä oli mahdollisuus tuoda esille näkökohtiaan rakentamisesta.

Muistan, että puhuin Laakalammen puolesta, erityisesti siitä kuinka erämaatyypisenä lampeina se on erittäin arvokas muuttavan vesilinnuston, mm. joutsenten etappipaikkana. Lampi tulisi säilyttää, samoin kuin koko Laakajoki-uoma. Minimijuoksutus tulisi olla 0.5-1 kuutiota/sek. Käsitykseni on, että näin kai on tapahtunutkin?

Kuopion Vesipiiri (Ympäristökeskus) teki Petri Shemeikan johdolla tutkimusmatkan Laakalammelle ja Kiltualle ja otti vesinäytteet. Vesianalyysit tulivat tutkijoiden käyttöön. Ne ovat vieläkin tallessa. Ainakin itselläni on tuloslislat. Veden laatua indikoivia analyysejä on myös mukana.

Laakajärvi jää – Afrikka tulee!

Elämä saattaa heitellä yli yön - jos toisenkin. Näin kävi minulle ja vaimolleni.

Tuli kutsu Afrikkaan 1986, Itä-Afrikan yliopistoon (= University of Eastern Africa Baraton (2), kutsu Zimbabween Solusi Universityyn 1999 (3) ja 2002 Thaimaahan Mission Collegeen). Kuopion yliopisto aloitti jo joitakin vuosia siten yhteistyön Baratonin kanssa.

Opetus- ja tutkimustyöni jatkuu siellä niin kuin muissakin kolmannen asteen oppilaitoksissa. (Haasteet olivat näissä paikoissa hyvin samanlaiset, ihmiset viehättävän erilaisia, mutta tutkimuksen kohdelajit paljolti erilaisia. Lajiversiteeteissä todella löytyi vaihtelua!

Viitteet:

1. Eero Antikainen: 1980, Laakajokialueen lintuyhteisöstä ekologisena osoittimena, Savon Luonto 12: 33-42.
2. President Moi charts first private university. The Baratonian 1991, 1/1.
3. Solusi University Bulletin 2000.

Sivun 20 kuva : Laakajärven ja Kiltuan välinen uusi kanava, veden sisääntulo. Rak. 1980-. Kuvan otti Eero Antikainen.

Sivun 21 kuva : Kanavan alaosa, voimalaitoksesta tuleva. Kiltuanjärven selkä. Kuvan otti Eero Antikainen.

Ylä-Savon helmipöllöt 2006

Yleensä myyrä- ja pöllökannat toipuvat pari vuotta aallonpohjasta, joka tässä tapauksessa oli kevät 2004. Silloin 43:sta pöntöstä vain yhdessä (2,3 %) asuttiin. Vuotta myöhemmin vastaava luku oli 14,6 %. Kaikki tuntui siis menevän kuten piti-kin.

Myös tänä keväänä alkua oli lupaava. Seuraavassa pönttötilanne:

	autiot	asutut	n
Lapinlahti	2	-	2
Iisalmi	8	3	11
Vieremä	1	-	1
Sonkajärvi	13	10	23
Rautavaara	6	-	6
	30	13	43

Asuttujen pönttöjen määrä oli siis tuplaantunut vuotta varhemmasta ollen $13 / 43 = 30,2\%$. Kannan painopiste näytti olevan Sonkajärvellä.

Munaluvutkin olivat mukavat: $4 - 6 \times 5 - 6 - 6 - 7 - 7$ eli keskimäärin $60 : 11 = 5,45$. Silti poikastuotto

saattoi olla keho, sillä rengastettuja poikasia oli vain $25:11 = 2.27$ per pesä. Tulokseen vaikutti kuitenkin se, että jouduin parhaaseen rengastusaikaan lähtemään matkalle, joten joitakin poikasia ennätti karata pesistä.

Kannibalismin osuus näytti entisen kaltaiselta: sisarukset tappoivat vähintään $3/25$ (12,0 %) poikasista. Kun syksyllä 2006 pöntöt puhdistettiin, löytyi vielä kuusi isoa poikasta muumioina. Ne lie-nevät kuolleet nälkään hieman ennen pesästä lähtöä. Täten ainakin $36,0\%$ ($9/25$) poikasista kuoli pesään.

Lentoon selviytyneitä nuoria odottivat ainakin paikoin huonot ajat, kuten osoittavat koepyyntini heinäkuulta 2006:

	Sonkajärvi, pakettipelto		Iisalmi, vanha MT -metsä	
	n	%	n	%
Sorex-päästäiset	15	41,7	32	29,1
Microtus agrestis	2	5,6	-	-
Clethrionomys glareolus	-	-	2	1,8
loukkuvuorokausia	36		110	
pyyntiöitä	18		10	
n	17		34	
%	47,3		30,9	

Myyräkannan elpyminen näissä kohteissa näytti siis perin kehnoita. Silti vielä keväällä jyräjöitä oli paikoitellen ihan mukavasti. Pöntöistä löytyi varastoituina 50 saaliseläintä:

	n	%
Fringilla coelebs	2	4
Turdus musicus	1	2
<i>lintuja</i>	3	6
Sorex araneus	4	8
S. caecutiens	1	2
<i>päästäisiä</i>	5	10
Myopus schisticolor	1	2
Clethrionomys glareolus	24	48
Microtus agrestis	16	32
Micromys minutus	1	2
<i>jyräjöitä</i>	42	84

Tavallisesti parin nousuvuoden jälkeen jyräjämäärät saavuttavat huippunsa. Nyt niin ei käy ainaakaan edellä mainituilla koepyyntipaikoillani. Aika näyttää pystyvätkö kannat muualla toipumaan.

MUUT PÖLLÖT

Huuhkaja.

Iisalimesta hakkuuaukeilta isojen kantojuurakoiden alta löytyi kaksi

pesää, kummassakin kaksi poikasta, jotka rengastettiin 7.6.2006. Erään poikasen pelkkä rengas löytyi sittemmin vain kilometrin päässä pesästä. Mysteeriksi jäi, miten se oli siihen joutunut, sillä niitattu rengas ei hevin irtoa. Pesien yhteensä 14 oksensuspallossa oli:

Lepus sp.	2
Ondatra	1
Rattus	1
Microtus agrestis	2
Clethrionomys glareolus	2
Anas sp.	1

Viirupöllö.

Sonkajärven Lähdenotkossa pesi vanha tuttu D 80386. Rengastin sen tässä emona jo 25.4.1999. Lintu kontrolloitiin myös vuonna 2000. Pesässä oli nyt 2 munaa, jotka jokin peto hävitti.

Yllättäen Timo Laukkanen ilmoitti vielä ylen myöhäisestä pesimisestä kelon onkalossa Iisalmen Räsinkalliolla. Itse asiassa olen nähnyt siinä joskus ennenkin, kauan sitten viirupöllön pesivän. Nyt 29.6.06 rengastettiin kaksi isoa poikaa. Emo uhkaili lähellä, vaan ei hyökännyt, ehkä siksi että meitä oli neljä.

Sarvipöllö.

Yhtään pesää ei löydetty, mutta heinäkuussa jokunen poikue vinkuili maisemissa ainakin Sonkajärvellä ja Iisalmessa.

Suopöllö.

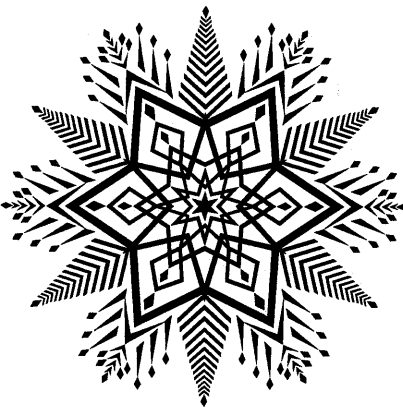
Ei pesintöjä. Pari harhailijaa Sonkajärvellä.

Varpuspöllö.

Kaikki 10 pönttöä asumatta, paitsi parissa pesi talitintti.

Muita.

Kahteen pönttöön asetui telkkä. Ehkä sama yksilö pesi noissa pöntöissä myös edellisenä keväänä. Vain pari oravan pesän alkua löytyi. Liito-oravasta on erillinen raportti.

Saperda 1967(1):9-11,
Martti Hahtola

Iisalmen seudun talvilinuista 1967

Viime syksyllä eräässä kokouksessa päätti kerhomme suorittaa talvilintutkimuksen Iisalmen seudulla.

Nyt tämä tutkimus on ohi ja se sujui melkein odotusten mukaisesti: lintulaskentoja suoritettiin kaikkiaan yhdeksällä eri reitillä ja laskentoja tehtiin yhteensä 45 kappaletta.

Tutkimuskohteita olivat: I varsinainen kaupunkialue, II Ahmo, III Ylemmäisen järvi ympäristöineen, IV Sikokallion ympäristöalueet, V Kiviranta-Kyllikinranta välinen alue, VI Kangas, VII Omakotialue, VIII Luuniemi ja IX Mansikkaniemi. Tutkimusalueeksi valittiin nämä alueet siksi, että saperdalaisia asuu kaikilla näillä alueilla, ja näin oli helppo määrätä jokaiselle haulukkaalle sopiva reitti kotinsa läheisyydestä, mikä seikka helpotti suuresti tutkimuksen suorittamista.

Ahmolla esiintyi lintuja odotetusti enemmän sekä lajiensa että lukumääränsä puolesta kuin muualla. Ahmon reitin linturunsaus johtuu lähinnä Konilan kaatopaikalla tehdyistä havainnoista. Konila on nimittäin Iisalmen seudun suurin kaatopaikka ja siellä linnut viihtyvät erinomaisesti hyvien ravinnon-

saantimahdollisuuksien vuoksi. Ylemmäisen seutu ei ole läheskään talvilintujen oleskelupaikkana Ahmon veroinen, mutta siellä tavattiin tavallisten talvilintujen ohella myös kanalintuja.

Kaupunkialue ei ole mikään paras mahdollinen lintujentarkkailupaikka ja niinpä kaupungissa esiintyivätkin vain tavallisimmat talvilintumme.

Kivirannan ja Kyllikinrannan välisellä alueella tavattiin kohtalaisen runsaasti talvilintuja ja lajimääräkin kohosi joka laskentakerralla yli kymmenen.

Omakotialue oli linnustoltaan lähes samanlainen kuin kaupunki, joskin linnut esiintyivät siellä hie-man runsaampana.

Sikokallion laskentareitti oli tyyppillinen metsäinen reitti ja se täytti hyvin sille asetetut odotukset. Lajeja siellä oli tavallisesti yhdeksän ja lintujen lukumäärä ei ollut mikään suuri.

Kangas on kaupungin välittömässä läheisyydessä ja linnustokin on lähes sama, joskin variksia, harakoita ja kesykyhykyjä tavattiin enemmän siellä sijaitsevien veturitallien ansiosta.

Luuniemen linnusto ei ole talvisin mikään suuri, mutta siellä asusti paljon tiaislajeja.

Mansikkaniemen reitti kulki koko ajan viitostietä pitkin ja yllätti meidät runsaalla tienvarsilinnustolla. Reitillä tavattiin jopa 14 lajia ja yksilömäärä kohosi lähes 200:aan.

Esimerkkinä esitän tässä tammi-

kuun 15. päivän laskennan. Taulukko löytyy sivulta 27 tässä lehdessä.

Kaikkiaan tapasimme lintulaskentamme yhteydessä 32 lajia, joista yleisimmät olivat varis, harakka, varpunen, talitiainen ja keltasirkku. Tavallisten talvilintujen lisäksi tapasimme useita muutto- ja osittain muuttavia lintuja. Mustavaris talvehti tämä vuonna lislalmessa ja sitä tavattiin mm. Konilassa.

Vihervarpunen, joka on osittain muuttava kiertolintu, tavattiin useilla reiteillä. Viherpeippo talvehti tämä vuonna jopa näinkin pohjoisessa kuin lislalmessa ja se esiintyi muuttaman kerran Makkaralahdella, joka kuuluu Kankaan reittiin.

Lisäksi tavattiin talven aikana seuraavat muuttolinnut, ei tosin lintulaskennoilla: mustapääkerttu joulukuussa Makkaralahdella, suopöllö tammikuussa usean kerran Kankaalla ja kalalokki oli lennellyt tammikuun aikana Omakotialueen yllä.

Varisten, harakoitten, varpusten ja keltasirkkujen määrä oli kohtalaisen suuri, joskin viimeksi mainitun jonkin verran odotettua pienempi. Näiden lintujen kanta pysyi lähes koko talven samana, sillä ne ha-keutuivat kaatopaikkojen ja kaupungin läheisyyteen, mistä ne saivat kovillakin pakkasilla ravintoa.

Tiaisten, urpiaisen ja hippiäisen kantoja ei tänä talvena kohdannut mikään romahdus, vaikkakaan niitä ei tavattu kovien pakkasten aikana paljoa, mutta ilmojen lauhtuessa ne ilmestyivät laskentareittien varrelle lähes yhtä lukuisina kuin ennen

pakkasiakin.

Tikoista tavattiin laskentojen yhteydessä seuraavat lajit: käpytikka, joka oli yleisin, pohjantikka ja harmaapäätikka. Viimeksi mainittua tavattiin vain kerran Eero Väisänen lintulaudalla.

Kanalintuja tavattiin ilahduttavan paljon ja sotien jälkeen lisalmen seudulta lähes sukupuuttoon kadonnut peltopyy esiintyi neljällä eri reitillä, melko suurissa parvissa ja on odotettavissa, että sen kanta on elpymässä hiljalleen. Metsoa tavattiin pari kertaa, ja teeri ja pyy olivat kohtalaisen yleisiä.

Haukoista esiintyi vain varpushaukka ja sekini ainoastaan kaksi kertaa Ahmolla.

Lisäksi tavattiin lintulaskentojen yhteydessä seuraavat talvilintulajit: närhi, punatulokku, pikkukäpylintu, tikli ja puukiipijä. Närheä tavattiin lähes joka reitillä, mutta vain jokunen yksilö kullakin. Punatulokku esiintyi tänä talven verrattain harvalukuisena. Pikkukäpylintua ei tavattu kuin murto-osa siitä, mitä sitä tavattiin viime vuonna. Tikli, joka on kiertolintu, oli harvinainen kuten se on aina talvisin, ja puukiipijäkin tavattiin vain muutaman kerran.

Kun talvipäivät olivat ohi, aloitimme heti tutkimustemme ja jatkoimme sitä niin pitkään kunnes ensimmäiset muuttolinnut saapuivat lisalmeen ja kottaraisen saapuminen 13.3. lopetti tutkimuk-

semme, joten sen kestoajaksi tuli noin kaksi kuukautta.

Tutkimuksessamme ei esiintynyt minkäänlaisia ihmeitä ja se vastasi juuri sitä, mitä me alunperin odotimme ja tämän perusteella on lisalmen talvilinnusto lähes samanlainen kuin muuallakin Keski-Suomessa.

Kommentit:

On kiintoisaa verrata Hahtolan talvilintuselvitystä lisalmen 40 vuotta sitten nykytilanteeseen. Tärkeimpinä seikkoina näyttää siltä, että

1. Peltopyyt ovat täysin kadonneet.
2. Varpusten määrä on romahtanut.
3. Hömötiaiset lienevät vähentyneet.
4. Naakka ja sinitäinen ovat tulleet uusina lajeina.
5. Viherpeippo on kovasti runsastunut, samoin kalliokyhkyt eli pulut, vaikka niitä on välillä kaupungissa tapettukin.
6. Pikkutikka ja pikkuarvunen runsastuneet, myöskin kanahaukka lienee runsastunut.
7. Kanahaukat ovat tulleet talvisin kaupunkiin helpon aterian peirässä. Keltasirkkujen ja sinitäisten määrä on lisääntynyt verrattuna viimeisten vuosien laskentoihin.

Muiden lajien kohdalla erot johtunevat sattumasta ja/tai ravintolanteen vaihteluista.

***Jisalmen
talvilinnut***

Laji	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	n	%
Corvus corone	6	32	1	5	19	22	70	1	18	174	19,8
Corvus corax	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	
Pica pica	2	11	5	12	3	1	30	5	2	71	
Garrulus glandarius	-	1	-	2	1	-	-	-	3	7	
Carduelis carduelis	-	1	-	-	6	-	-	-	-	7	
Carduelis flammea	-	-	-	-	-	-	20	-	14	34	
Pyrrhula pyrrhula	12	-	-	6	9	-	20	-	6	53	
Emberiza citrinella	16	17	25	6	2	-	1	-	19	86	
Passer domesticus	36	26	-	21	14	-	30	9	64	200	22,8
Parus major	29	3	3	24	18	1	6	6	26	116	13,2
Parus atricapillus	-	5	11	8	6	5	-	1	3	39	
Aegithalos caedatus	-	-	-	-	-	20	-	-	-	20	
Regulus regulus	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	
Columba livia	-	-	-	-	-	-	-	7	-	7	
Lyrurus terix	-	-	6	3	-	-	-	-	-	9	
Tetrastes bonasia	-	2	7	-	-	9	-	-	-	18	
Pedrix pedrix	-	16	9	-	-	-	9	-	-	34	
										879	

Lajeja yhteensä 17.

JLY:n hallitus

Yhdistyksen puheenjohtaja:
Heidi Rönkkö

Varapuheenjohtaja:
Jukka Väre

Sihteeri:
Jarmo Yliluoma

Rahastonhoitaja:
Pertti Kaarakainen

Hallituksen jäsenet:
Sirikka Immonen, Anna Hahtola, Jouko Pulkka, Kai Jäderholm, Eini Tallgren.

Hallituksen varajäsenet:
Matti Mäkelä ja Jaakko Laasanen.

Jaostot

Museojaos

Vetäjä:
Pertti Kaarakainen
p. 050 331 9733
peritti.kaarakainen@gmail.com

Hyönteis- ja kasvijaos

Vetäjä:
Matti Tallgren
p. 017 822 808
matti.tallgren@luukku.com

Lintujaos

Vetäjä:
Jarmo Yliluoma
p. 040-721 2618
yliluoma@gmail.com

Nisäkäsjaos

Vetäjä:
Uolevi Skarén
p. 017-740 016

Ympäristönsuojelujaos

Vetäjä:
Heidi Rönkkö
p. 050-377 437
heidi.ronkko@iisalmi.fi

Valokuvausjaos

Vetäjä:
Kai Jäderholm
p. 0500 175 644
jader@dnainternet.net

Sienijaos

Vetäjä :
Sirikka Immonen
017-824 283
sirkka_imm@hotmail.com

Luonnonmaantieteellinenjaos

Vetäjä:
Jukka Väre
p. 0440 985 311
jukka.vare@iisalmi.fi